

СТАН ТА ПЕРСПЕКТИВИ РОЗВИТКУ ВІТЧИЗНЯНОГО РИНКУ БІЛИХ МІНЕРАЛЬНИХ НАПОВНЮВАЧІВ ДЛЯ ЛАКОФАРБОВИХ МАТЕРІАЛІВ

***Анотація:** В публікації висвітлено та проаналізовано стан виробництва білих мінеральних наповнювачів для лакофарбових матеріалів в Україні, структуру та динаміку їх експорту та імпорту, ємність та сегментацію ринку. Наведено основні закономірності розвитку ринку мінеральних наповнювачів протягом 2006-2013 рр. Визначено основні тенденції подальшого розвитку ринку мінеральних наповнювачів для лакофарбової промисловості України.*

Ключові слова: наповнювачі, індустріальні мінерали, крейда, каолін, тальк, мікрокальцит, ринкові дослідження, динаміка видобування, структура і обсяги експорту та імпорту

Komakha V., Sviderskyi V.

CONDITION AND PERSPECTIVES OF DEVELOPMENT OF WHITE MINERAL FILLERS FOR PAINTS DOMESTIC MARKET

***Summary.** The state of production of white mineral fillers for paints and varnishes in Ukraine, structure and dynamics of their exports and imports, capacity and market segmentation are analyzed in the article. The basic regularities in the development of mineral fillers market during 2006-2013 years are described. The main trends of further development of market of the mineral fillers for paint industry of Ukraine are determined.*

Keywords: fillers, industrial minerals, chalk, kaolin, talc, microcalcite, market research, mining dynamics, the structure and volumes of exports and imports

1. Вступ

Сучасна лакофарбова промисловість використовує широкий асортимент мінеральних наповнювачів, які дозволяють досягти бажаних властивостей лакофарбових покриттів і контролювати рівень собівартості продукції [1].

Конкурентоздатність вітчизняної лакофарбової продукції на ринку залежить від наявності сировинної бази, розвитку технологій видобування та переробки руди в високоякісну готову продукцію, що відповідає б вимогам лакофарбової індустрії, а також ціни як похідної зазначених вище складових.

Надра України є одними з найбагатших у світі на мінеральну сировину, зокрема і на ту, що використовується в якості наповнювачів у лакофарбових матеріалах. Для того, щоб вітчизняні виробники мінеральних наповнювачів могли сповна використовувати потенціал сировинних ресурсів України, необхідно проводити гнучку політику на внутрішньому та зовнішньому ринку, що неможливо без їх глибокого аналізу та досліджень.

2. Аналіз основних літературних джерел

Н. Мережко та О. Шульга в [2] проаналізували стан українського ринку водно-дисперсійних лакофарбових матеріалів, динаміку показників за період 2004-2012 рр. та зробили прогноз щодо перспектив його розвитку. В [3] Н. Мережко з Р. Домніченко представили основних українських товаровиробни-

ків галузі та висвітлили наступні проблеми ринку лакофарбових матеріалів: нестабільність та монополізація сировинного ринку, непродумана митно-тарифна політика держави. В [4] О. Золотарьовою також проаналізовано динаміку показників виробництва, експорту та імпорту лакофарбових матеріалів.

В той же час, проблемі ринку мінеральних наповнювачів як сировини для лакофарбових матеріалів було приділено недостатньо уваги. Так, в [5] розглянуто стан та перспективи ринку крейди в Україні. Для відображення загальної картини, що склалась на ринку мінеральних наповнювачів, пропонуємо розглянути також динаміку та структуру видобутку, експорту та імпорту мікрокальциту, крейди, каоліну і тальку.

3. Теоретичний коментар

Нагальними задачами виробників лакофарбової продукції в Україні, з одного боку, є здешевлення готової продукції, з іншого – гарантування її безпечності. Ці завдання можуть бути вирішені завдяки використанню мінеральних наповнювачів, які можуть частково замінити дорогий діоксид титану, а також є безпечними для споживачів.

Індикаторами стану ринку білих мінеральних наповнювачів для лакофарбових матеріалів було обрано показники, що характеризують структуру та динаміку їх виробництва, ємності ринку, а також

імпорту та експорту, оскільки через нестачу або невідповідність сировини для виробництва лакофарбових матеріалів підприємства змушені завозити її з-за кордону, а надлишки, навпаки, реалізувати на світовому ринку індустриальних мінералів [6].

4. Результати

Лакофарбове виробництво є основним напрямом споживання тальку. Проте, попри значні запаси талькової сировини, наявні родовища на даний час майже не розробляються. Найбільші родовища талько-магнезитних руд розміщені в Дніпропетровській області. Так, у Криворізькому басейні розташовано найкрупніший у Європі та країнах СНД прояв талькової руди, ресурси якого оцінюються у 4 млрд т. [7].

частка – 98.87%. Частки експорту крейди, мікрокальциту і тальку у 2013 р. відповідно становили 0.51%, 0.61% і 0.01% (рис. 2) [12, 13].

Аналізуючи стан експорту мінеральних наповнювачів попередніх чотирьох років, можна говорити про його відносну стабільність (рис. 3).

У 2012 р. з України було вивезено 648.02 тис. т мінеральних наповнювачів, що є найбільшим показником за останні чотири роки. В тому числі 639.21 тис. т каоліну, значно менше мікрокальциту (3.93 тис. т) та крейди (3.32 тис. т), а також лише 0.04 тис. т тальку [12, 13].

Загальний обсяг імпорту мінеральних наповнювачів в Україну у 2013 році, структура якого представлена на рис. 4, склав 152.79 тис. т [12, 13].

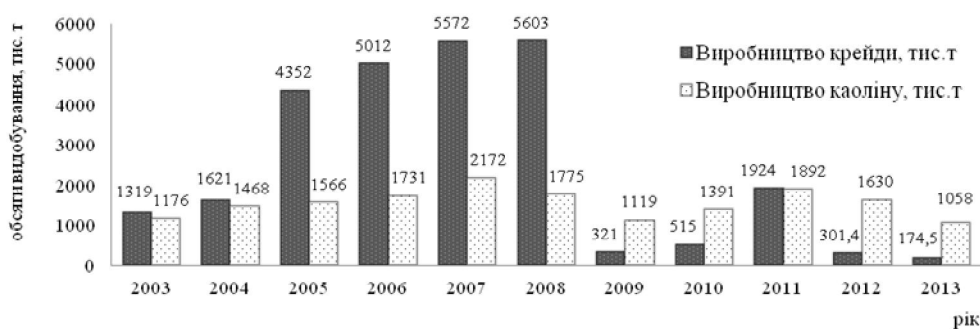

Рис.1. Динаміка видобування крейди та каоліну у 2003-2013 рр. [8 - 11].

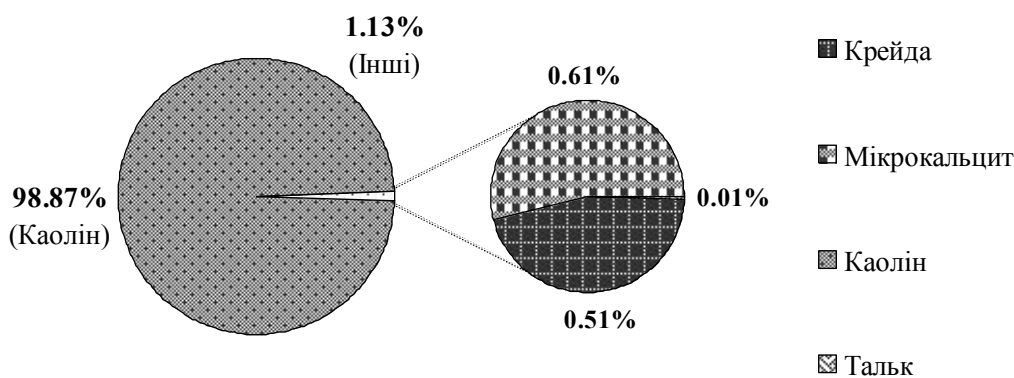

Рис. 2. Структура експорту мінеральних наповнювачів у 2013 р.

За об'ємами видобутку мінеральних наповнювачів в Україні провідне місце належить каоліну та крейди. За даними Державної служби статистики у 2013 р. в Україні було видобуто 174.5 тис. т крейди, що в 1.7 рази менше, ніж у попередньому році, та в 11 разів менше порівняно із 2011 р. Обсяги видобутку каоліну у 2013 р. склали 1.058 млн. т. каоліну, що становить 65% від попереднього року (рис. 1) [8-11].

Слід зазначити, що більша частина видобутого каоліну експортується в країни СНД та далекого зарубіжжя. В структурі експорту мінеральних наповнювачів у 2013 р. на каолін припала найбільша

значну частку – 86% в структурі імпорту мінеральних наповнювачів складає мікрокальцит (так звана мармурова крихта), 7% – крейда, 5% – каолін, 2% – імпорт тальку. Домінуюча частка (86%) мікрокальциту в структурі імпорту мінеральних наповнювачів пояснюється тим, що на ринку не представлена продукція вітчизняного виробника у зв'язку з відсутністю видобутку мікрокальциту в Україні. Разом з тим, частки крейди та каоліну в структурі імпорту мінеральних наповнювачів є невисокими через достатню забезпеченість України власними запасами цієї сировини [12, 13].

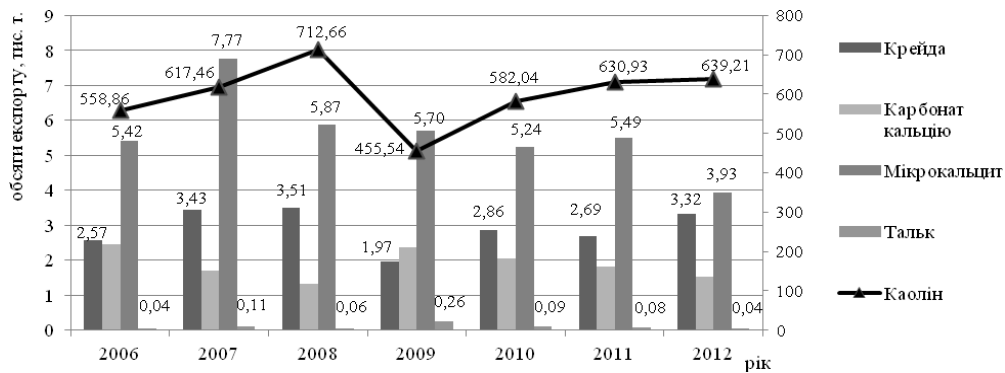

Рис. 3. Динаміка обсягів експорту наповнювачів у 2006-2012 рр.

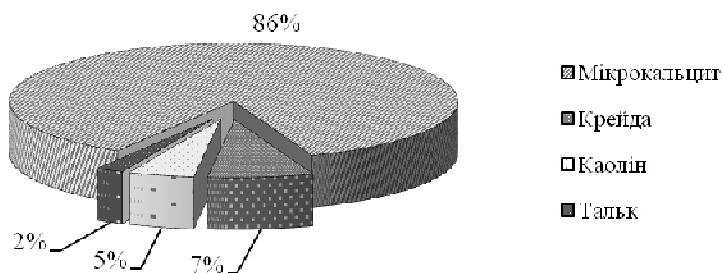

Рис. 4. Структура імпорту мінеральних наповнювачів у 2013 р.

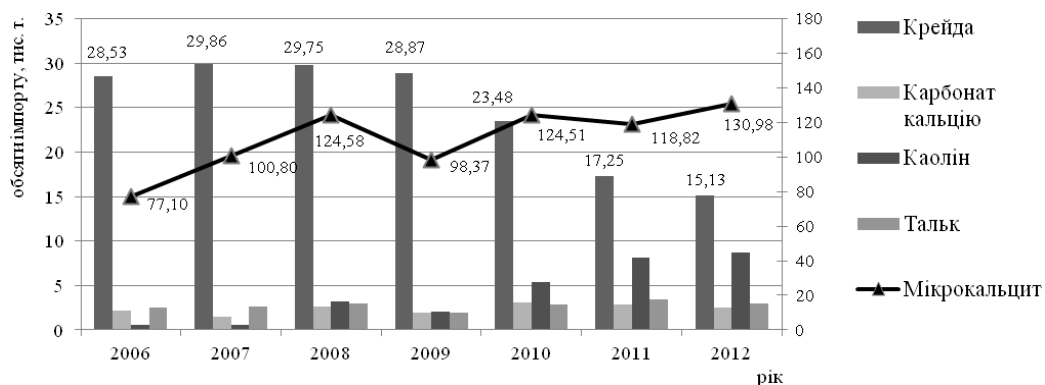

Рис. 5. Динаміка обсягів імпорту наповнювачів у 2006-2012 рр.

Динаміка обсягів та структура імпорту мінеральних наповнювачів за період з 2006 по 2012 рр. зображена на рис. 5.

Обсяг імпорту крейди протягом 2006-2012 рр. зменшився майже вдвічі (з 28,53 тис. т у 2006 р. до 15,13 тис. т у 2012 р.). Обсяг імпорту тальку протягом досліджуваного періоду істотно не змінився і в середньому становив 2,78 тис. т на рік, тоді як обсяг імпорту каоліну збільшився майже у 16 разів (з 0,55 тис. т у 2006 р. до 8,7 тис. т у 2012 р.), а мікрокальциту зріс майже вдвічі (з 77,1 тис. т у 2006 р. до 130,98 тис. т у 2012 р.) [12, 13].

Слід зауважити, що для найпоширеніших мінеральних наповнювачів, за виключенням каоліну,

спостерігається від'ємне сальдо зовнішньоторговельного балансу. Це означає, що країна більше закуповує, аніж продає. Так у 2012 р. обсяги імпорту крейди перевищили експорт у 4,5 рази, мікрокальциту – у 33 рази, тальку – у 75 разів [13]. У світовій практиці прийнято вважати, що від'ємне сальдо торговельного балансу – погана тенденція, так як надмірний імпорт сприяє переповненню ринку імпортними товарами і утиску інтересів національних виробників. Позитивне сальдо зовнішньої торгівлі спостерігається лише у випадку з каоліном. Його експорт у 2012 р. перевищив імпорт у 73,5 рази [13].

У світовій практиці найбільшого розповсюдження для виробництва лакофарбової продукції набули карбонатні наповнювачі (крейда, мікрокальцит). За оцінками експертів Market Report Company, об'єм їх світового виробництва буде збільшуватися приблизно на 2-4% в рік і до 2015 р. досягне 20 млн. т.

На сьогодні близько 70% світового виробництва карбонатних наповнювачів припадає на долю десяти найбільших компаній, у тому числі швейцарської Omya (30%) і французької Imerys (10-15%). Однак частка продукції цих транснаціональних компаній на світовому ринку в останні роки скорочується за рахунок збільшення обсягів виробництва карбонатів кальцію в Китаї. До основних світових виробників карбонатів також належать Minerals Technologies Inc, Excalibar Minerals LLC, Huber Engineered, Materials Maruo Calcium Co. Ltd., Mississippi Lime Company, Okutama Kogyo Co. Ltd., Schaefer Kalk GMBH & Co KG, Shiraishi Kogyo Kaisha Ltd [14].

В Україні зосереджено близько 32-33% запасів крейди країн СНД (48-50% знаходиться в Росії; близько 12% – в Білорусії). Найбільшими вітчизняними виробниками карбонатних наповнювачів є ЗАТ „Новгород-Сіверський завод будівельних матеріалів”, кар’єр-завод „Лисичанська сода», ЗАТ „Гірничо-рудні технології”, ТОВ „Реактив”, ВАТ „Сумиагропромбуд”, ПАТ „Слов’янський крейдовий завод”, ЗАТ „Волчярівський крейдианий кар’єр”.

В загальній структурі поставок карбонатних наповнювачів важливо розділяти природну крейду українського походження і мікрокальцит, завезений з-за кордону. Велика популярність мікрокальциту обумовлена його високою білизною, диспергованістю і гідрофобністю, хоча ціни на тонкодисперсний мікрокальцит на внутрішньому ринку майже вдвічі вищі, ніж ціни на крейду [15].

Найбільшим попитом на українському ринку, за даними Market Report Company, користуються такі торгові марки карбонатних наповнювачів: 1) ММС-2 (Славянський МИЗ); 2) МТД-1 (Стройматериалы Б); 3) ММС-2 (Стройматериалы А); 4) Omyacarb 2-КА (Omya); 5) МТД-2 (Стройматериалы Б); 6) Omyacarb 5-КА (Omya); 7) Omyacarb 2x-КА (Omya); 8) Omyacarb 65Т-КА (Omya).

Таким чином, стан пропозиції та попиту серед українських споживачів мінеральної продукції говорить про наявність на ринку України потенційної ніші для внутрішнього виробництва мінеральних наповнювачів-замінників мікрокальциту.

На рис. 6 наведено динаміку середньозважених цін на експортовані та імпортовані мінеральні наповнювачі для лакофарбових матеріалів [13].

Середня ціна на вітчизняну крейду протягом 2006-2011 рр. перевищувала ціни на імпорту продукцію, що не є характерним для українського ринку в цілому, і лише у 2012 р. середня закупівельна ціна на імпортовану продукцію (99,67 дол. США/т) перевищила ціну експортованої (83,93 дол. США/т) на 18%, і закріпилась у 2013 р. на рівні 113,87 дол. США/т. Ціни ж на перероблений українськими підприємствами мармур у 2013 р. сягнули відмітки 58,15 дол. США/т.

Незважаючи на тенденцію зменшення цін на іноземні каоліни та збільшення цін на вітчизняні, вартість українських каолінових наповнювачів все ж залишається значно меншою. Так, ціни на імпортовані каоліни протягом останніх восьми років зменшилися у 1,85 разів (з 488,03 дол. США за тону в 2006 р. до 263,29 дол. США за тону в 2013 р.),

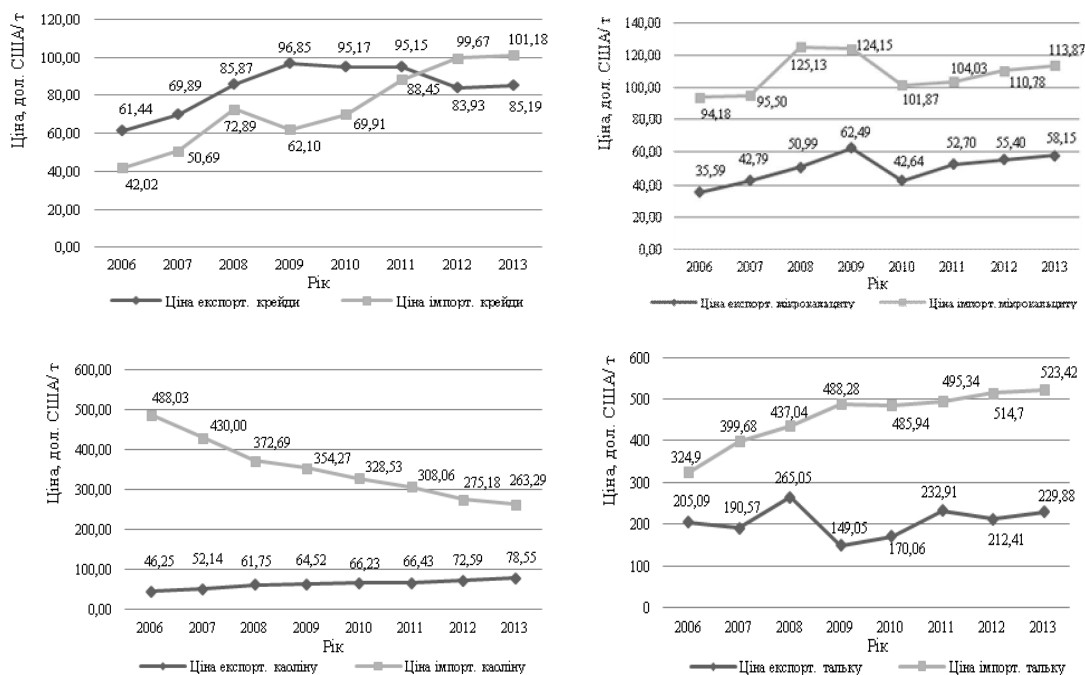

Рис. 6. Динаміка середньозважених цін на імпорт-експорт крейди, мікрокальциту, каоліну та тальку за 2006-2013 рр.

а ціни на каоліни вітчизняного виробництва збільшилися у більш ніж півтори рази (з 46.25 дол. США за тону у 2006 р. до 78.55 дол. США за тону у 2013 р.). Проте у 2013 р. вартість вітчизняних каолінів все ж була у 3.4 рази меншою, ніж вартість закордонних аналогів [12, 13].

Динаміка цін на вітчизняний тальк характеризується нестабільністю, а ціни на імпортований тальк щорічно збільшуються. Протягом останніх семи років ціни на український тальк тричі збільшувалися і тричі зменшувалися. Найбільші збільшення спостерігалися у 2008 р. та 2011 р. (відповідно 39.1% та 37%), найбільше зменшення – у 2009 р. (на 56.2%). Станом на 2013 р. ціни на імпортований тальк були у 2.3 рази меншими, ніж на експортований [12, 13].

Ємність національного ринку мінеральних наповнювачів у період з 2006 по 2013 рік наведена у табл. 1. За основу розрахунку взято інформацію про видобування мінералів, а також інформацію щодо їх імпорту та експорту.

шення ємності ринку мінеральних наповнювачів протягом 2009-2013 рр., порівняно з 2006-2008 рр.

У 2009 р. відбулося зменшення об'ємів ринку мінеральних наповнювачів у 6.2 рази порівняно з 2008 р., що пов'язано із кризовим становищем в Україні. Разом з уповільненням ділової активності в основних галузях промисловості, скороченням об'ємів виробництва лакофарбових матеріалів та полімерної продукції падає і попит на ринку мінеральних наповнювачів. Протягом 2010-2013 рр. показники ємності даної ніші ринку так і не досягли значень докризового періоду. Не простежується також і чіткої тенденції до їх щорічного зростання.

На нашу думку, ринок вітчизняних мінеральних наповнювачів є перспективним, оскільки темпи росту лакофарбової промисловості України, що є споживачем практично всіх тонкодисперсних білих мікронаповнювачів мінерального походження, наразі являються вище середньосвітових. За даними Асоціації українських виробників лакофарбової продукції, більш ніж 60% сировини і матеріалів, які

Таблиця 1

Ємність національного ринку мінеральних наповнювачів

Показник	Рік							
	2006	2007	2008	2009	2010	2011	2012	2013
Виробництво, тис. т	6743	7744	7378	1440	1906	3816	1889,17	1233,25
Експорт, тис. т	566,89	628,76	722,10	463,47	590,24	639,19	646,50	723,80
Імпорт, тис. т	108,71	133,82	160,54	131,22	156,22	147,65	157,83	147,05
Ємність ринку, тис. т	6284,83	7249,06	6816,44	1107,75	1471,98	3324,47	1400,50	656,50
Ріст ємності ринку, %	—	15,34	-5,97	-83,75	32,88	125,85	-57,87	-53,12
Частка вітчизняної продукції у структурі пропозиції, %	98,27	98,15	97,64	88,15	89,39	95,56	88,73	77,60
Частка імпортованої продукції у структурі пропозиції, %	1,73	1,85	2,36	11,85	10,61	4,44	11,27	22,4

Ємність ринку мінеральних наповнювачів у 2013 р. в натуральному виразі склала 656.5 тис. т, що є найменшим значенням протягом усього досліджуваного періоду. Більш того, загальний обсяг реалізованих наповнювачів за останні п'ять років (7.96 млн. т) лише на 16% перевищує значення цього показника у 2008 р. (6.8 млн. т).

Хоча частка імпортованої продукції у структурі пропозиції поступово збільшувалась з 1.73% у 2006 р. до 22.4% у 2013 р., пропозиція на внутрішньому ринку України формувалась переважно із продукції вітчизняного виробника.

необхідні для виготовлення фарб, виробляються в Україні, що свідчить про можливість заміщення іноземної продукції вітчизняними аналогами.

5. Висновки

У період з 2006 по 2013 рр. в Україні простежується чітка тенденція до зменшення об'ємів видобутку мінеральних наповнювачів, тоді коли показники експорту та імпорту мінеральних наповнювачів не зазнають значних змін. Саме тому, ємність національного ринку мінеральних наповнювачів зменшилася майже в 10 разів, а частка ім-

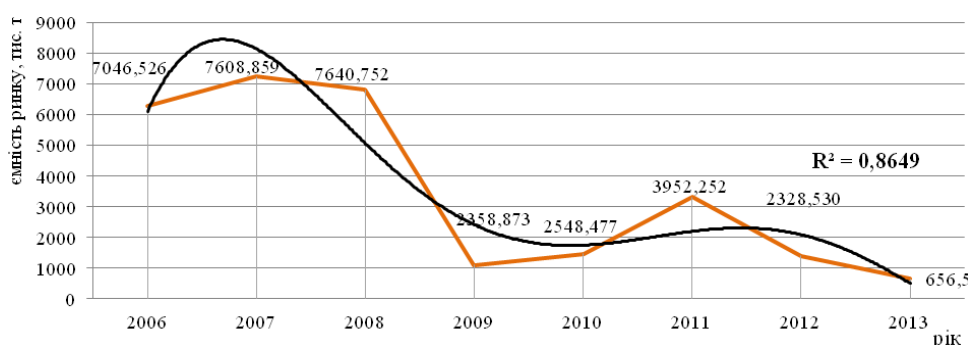

Рис. 7. Динаміка ємності вітчизняного ринку мінеральних наповнювачів за 2006-2013 рр.

Дані наведені на рис.7 показують стрімке змен-

порткованої продукції у структурі пропозиції знач-

но збільшилася. І це попри те, що ціни на вітчизняну продукцію є значно меншими.

Для підприємств лакофарбової промисловості України одним із шляхів підвищення конкурентної позиції є використання у складі лакофарбових матеріалів мінеральних наповнювачів, що знижують вартість та покращують властивості готової продукції. Україна багата на поклади мінеральних наповнювачів, таких як крейда та каоліни, що не поступаються за властивостями закордонним аналогам. Безумовно конкурентною перевагою вітчизняної мінеральної сировини на ринку наповнювачів для лакофарбових матеріалів в найближчі роки могло б стати отримання більш дрібних фракцій (d50 – 0,5 мкм, d98 – 1-5 мкм).

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Комаха В. О. Вимоги до властивостей білих пігментів-наповнювачів як складових водно-дисперсійних фарб / Комаха В. О., Шульга О. С. // Матеріали VII Міжнародної науково-технічної WEB – конференції „Композиційні матеріали” – К. : НТУУ „КПІ”, 2010. – С. 125-126.
2. Мережко Н. В. Ринок водно-дисперсійних лакофарбових матеріалів в Україні // Сборник научных трудов SWord. / Н. В. Мережко, О. С. Шульга. – Выпуск 2. Том 11. – Одесса: Куприенко, 2013. – С. 16-24.
3. Мережко Н. Ринок лакофарбових матеріалів в Україні / Н. Мережко, Р. Домніченко // Товари і ринки. – 2011. – №2. – С. 5-12.
4. Золотарьова О. Тенденції розвитку ринку лакофарбових матеріалів / О. Золотарьова // Товари і ринки. – 2010. – №2. С. 21-27.
5. Караваєв Т. Перспективи ринку карбонатних наповнювачів в Україні / Т. Караваєв, В. Свідерський // Товари і ринки. – 2011. – №2. – С. 18-26.
6. Інфраструктура товарного ринку: непродовольчі товари: підручник / [за ред. О. О. Шубіна]. – К.: Знання, 2009. – 702 с.
7. Неметалічні корисні копалини України / [В. А. Михайлов, Г. Ф. Виноградов, М. В. Курило, Л. С. Михайлова, В. В. Шунько, В. І. Шевченко, О. В. Грінченко, О. Л. Гелета, Д. М. Щербак]. – К. : ВЦ „Київський університет”, 2007. – 503 с.
8. Статистичний бюлетень. Виробництво промислової продукції за видами в Україні за січень-грудень 2013 року. – Режим доступу: <http://www.ukrstat.gov.ua>
9. Статистичний бюлетень. Виробництво промислової продукції за видами в Україні за січень-грудень 2012 року. – Режим доступу: <http://www.ukrstat.gov.ua>
10. Статистичний бюлетень. Виробництво промислової продукції за видами в Україні за січень-грудень 2011 року. – Режим доступу: <http://www.ukrstat.gov.ua>
11. Виробництво основних видів промислової продукції за 2003–2010 роки. – Режим доступу: <http://www.ukrstat.gov.ua>
12. Експорт/імпорт товарів за країнами світу за січень-грудень 2013 року. Продукція хімічної та пов'язаних з нею галузей промисловості. – Режим доступу: <http://www.ukrstat.gov.ua>
13. Сумарний обсяг імпорту та експорту окремих підгруп товарів за кодами УКТЗЕД. – Режим доступу: <http://www.customs.gov.ua>
14. Fillers for Paints/Detlef Gysau. – Hannover/Germany.: Vincentz Network, 2006. – 199 p.
15. Зовнішня торгівля України із зазначенням основних країн-контрагентів. – Режим доступу: <http://www.customs.gov.ua>